

DIDŽIOJI MOTINA

Rolandui Rastauskui

Jeder Engel ist schrecklich.*

R. M. Rilke

Keleiviai praėjo miškingą lygumą, pušys sumenko, kėmė rasti plačių tuščių plotų, apžėlusių viržiais ir vilkaune. Vietomis žolė buvo ir visai reta: vien tik jonažolės ir smilgų kupsteliai, išsibarstę balkšvame smėlyje, todėl eiti tapo sunkiau. Keleiviai buvo du – kresnas žilstelėjęs vyras ir dešimtmetis berniukas. Tėvas ir sūnus žingsniavo jau kelias dienas, berniukas tylėjo ir kentė kelionės sunkumus, tačiau tėvui buvo aišku, kad

* Baisūs visi angelai (*vok.*).

reikia judėti greičiau. Berniukas laikėsi įsikibęs prie tėvo diržo specialiai pririštos virvelės, ėjo iš paskos, bet stengėsi neatsilikti. Buvo karšta, keleivių drabužiai permirkę prakaitu ir dulkinai, pėdos pradėjo klimpoti smėlyje, eiti darėsi vis sunkiau. Tėvas pajuto, kad sūnus pavargo, todėl stabtelėjo ir atsisuko į berniuką. Vaikas sunkiai kvėpavo, bet veidas buvo pakeltas ir įsitempęs, jis kažko klausėsi. Aštri saulė spigino vaikui tiesiai į akis, tačiau berniuko tai nežeidė – jis buvo neregys. Tėvas suprato, kad reikia sustoti ir pailsėti, bet žinojo, kad eiti teks dar toli, ir toliau bus sunkiau, nes priekyje, ten, kur vedė jų kelias, prasidės įkalnė. Jis žiūrėjo į vaiką, kuris buvo kažko sunerimęs, bet nesuprato ko, jis žinojo, kad vaiko klausia aštri, dažnai jam atstodavusi net regėjimą, todėl vyras taip pat įsiklausė. Pro vidudienio virpesius jis išgirdo – toli dešinėje tyliai alsavo jūra. Tėvas palietė sūnaus petį, nuraminamas vaiką, ir davė ženklą eiti: jie pasuko šniokštimo link.

Jūros vanduo buvo geliančiai šaltas, bet vyriškis, nusimetęs drabužius, nusiprausė prakaitą. Berniukas sėdėjo kranto smėlyje ir bandė nusitraukti batus. Jam tai nesisekė. Tėvas priėjo ir nuavė vaiką: vaiko kojos buvo nutrintos ir kruvinos.

Tėvas pasodino sūnų didžiulio akmens pavėsyje, tada atnešė šalto jūros vandens ir atsargiai nuplovė

vaiko kojas. Vanduo buvo sūrus ir berniukui perštėjo, bet jis tik sukando stipriai dantis ir tylėjo. Tėvas žinojo, kad jo sūnus yra kantrus.

Keleiviai užvalgė duonos su laukiniais česnakais, konservus dar reikėjo pataupyti, ir tėvas gailėjosi, kad pakeliui neprisirinko grybų. Taupydami iš gertuvių atsigėrė bjauriai karčios arbatos, kurios neįmanoma buvo išgerti daug – tik tiek, kiek būtinai reikia troškuliui numalšinti.

Vaikas, atsišliejęs vėsaus akmens, snaudė, o vyriškis išvertė iš kuprinių visus daiktus ir atrinko tik pačius būtiniausius: pasvarstęs prie nereikalingųjų krūvelės nusviedė taip pat ir vaiko batus. Tada suplėšė savo marškinius ir atsargiai, bet labai kruopščiai sutvarstė vaiko pėdas. Berniukas pakreipė galvą ir sudejavo. Rodėsi, kad laikas teka labai greitai, ir vyriškiui darėsi baisu, kad jie pavėluos. Pasvarstęs kelias akimirkas jis užsisegė gerokai ištuštėjusią kuprinę sau ant krūtinės, tada davė ženklą vaikui stotis: buvo aišku, kad ėjikas dabar iš sūnaus – ne koks, todėl tėvas nusprendė jį nešti.

Peizažas pasikeitė, visai nebeliko medžių, nebeliko ir smėlio, visa plynė buvo apžėlusai skystomis smilgomis, pilkomis, prie pat žemės prisiplojusiomis bevardėmis žolelėmis, takažolėmis, siauralapiais gysločiais ir smulkutėmis, dar vis nežydinčiomis aguonėlėmis.

Vyriškis kilo įkalnėn įstrižai, tad dešinėje, žemai, vis šniokštė jūra. Nuo jos dvelkė vėjelis ir truputėlį gaivino. Vyras žengė vienodai, stengdamasis nei lėtinti, nei greitinti žingsnio, tolygiai ritmingai kvėpuoti, nes tik taip buvo galima nunešti savo našta pakankamai toli. Berniukas, prisispaudęs prie tėvo nugaros, laikėsi rankomis apglėbęs jo kaklą, o kojomis juosmenį, jis stengėsi padėti tėvui, tad spaudėsi prie jo nugaros, bent taip bandydamas mažinti sunkį.

Pagaliau vyriškis ir vaikas pakilo pakankamai aukštai ir tada pajuto, kad vėjas keičia kryptį, stiprėja, sukasi verpetais. Tik dabar vyras trumpam sustojo – priešaky, žemai, taip pat, kaip ir žemai dešinėje, plytėjo vanduo. Jie pasiekė kyšulio vidurį ir reikėjo pasukti truputėlį dešinėn – įkalnė dėl to tapo šiek tiek statesnė.

Saulė gerokai pasistūmė į vakarus, vyras kopė ir kopė, o jo našta vis sunkėjo. Jis ėjo ir ėjo, palinkęs į priekį, nunėręs galvą, priešais save regėdamas tik įžulniai, kad ir ne itin stačiai, tačiau neišvengiamai aukštyn kylančią plynę. Tai, rodėsi, niekada nesibaigs, bet pagaliau jie pasiekė viršų.

Eiti dar buvo toli, tačiau įkalnė buvo įveikta.

Tėvas sustojo, vaikas atgniaužė sumedėjusias rankas, nuslydo žemyn ir nutirpusiomis kojomis atsistojo ant žemės. Paskui atsisėdo.

Vyriškis, sunkiai alsuodamas, apsidairė – priešaky

buvo lyguma, plytinti iki horizonto, o dešinėje ir kairėje – vanduo. Dešinėje vanduo buvo šviesus ir putotas, o kairėje tamsus, giliai mėlynas, beveik juodas. Atgal vyriškis nepažvelgė, jis numetė ant žemės kuprinę ir susmuko ant kelių.

Artėjo trumpa ir šviesi vasaros naktis.

Vyriškis gulėjo ant žemės, parietęs kojas, rankas pasikišęs po galva, ir žiūrėjo priešais save. Pasaulis buvo apvirtęs ant šono. O tame apvirtusiame pasaulyje, tarp smilgų, dangaus fone sėdėjo aklas jo sūnus ir valgė iš skardinės perlines kruopas su mėsa.

Kai tėvas atsibudo, dar buvo naktis. Pasijuto truputėlį sustiręs, nes gulėjo ta pačia poza, kaip ir užmigdamas, ir drabužiai tapo kiek drėgni nuo rasos. Jo vaikas taip pat miegojo šalia, nešamas lengvo vasaros nakties vėjelio. Ką jis sapnuoja toje savo tamsoje, pagalvoja tėvas. Jis mylėjo sūnų ir galėjo dėl jo paaukoti bet ką.

Vyriškis pasivertė ant nugaros ir pažvelgė į vasaros nakties dangų. Nebuvo jokių debesų, tačiau žvaigždės jau pamažu ėmė blykšti. Reikėjo skubėti, nes juk kaip tik šis rytmetis ir galėjo būti tas vienintelis, kai skaisčiai raudonais žiedeliais pražys kruvinosios aguonėlės. Jos pražysta visos iškart. Būtinai rytmetį. Tada, kai vasaros dienos krantai susilieja. Tik kasmet nieks nežinodavo, kada tai įvyks, nes vasaros naktys tokios apgaulingos,

ypač dabar, kai nebeįmanoma atpažinti žvaigždynų ir meluoja visi kalendoriai.

Vyras žinojo viena: kai plynė taps raudona nuo kruvinųjų aguonų žiedų, jie abu turi būti jau ten, kur baigiasi ši lyguma, kad Didžioji Motina savo daina atvertų šviesą jo vaiko akims.

Vyras atsistojo, kojas maudė. Pasiražė, bandydamas išjudinti sustingusius raumenis, pasiėmė gerokai ištuštėjusią kuprinę ir norėjo švelniai pažadinti vaiką, bet to nereikėjo. Berniukas pats jau kėlėsi, pats atsigėrė iš gertuvės arbatos likučių, nusipurtė iš kartumo, o gal nuo vėsos, ir buvo pasiruošęs keliauti. Tėvas pritūpė, norėdamas, kad sūnui būtų lengviau jį apkabinti, tačiau berniukas sugniaužė virvagalį, užrištą už tėvo diržo, dabar eis pats.

Keleiviai žingsniavo aukštikalne, vaikas laikėsi virvelės ir stengėsi neatsilikti, skubėjo, bet tėvui atrodė, kad jie eina dar per lėtai. Naktis vis labiau blyško, vyriškis bandė įžvelgti pievos spalvą – ar nesikeičia lyguma, ar nesiskleidžia raudonosios aguonėlės. Lyguma rodėsi tokia kaip buvus.

Tėvas galvojo: Viešpatie, kas gi bus, jeigu jie pavėluos, jeigu nesuskubs, būdami taip arti. Ateiti į reikiamą vietą anksčiau jis nebijojo: jeigu reiks, jie lauks visą dieną, o gal net kelias – badaudami ir trokšdami, bet jeigu nespės išnaudoti to vienintelio karto, viskas bus

prarasta. Jis stabtelėjo, pasisuko į sūnų, nusprendė – nešti berniuką bus greičiau.

Plynaukštė plėtėsi į šalis, vandenų jau seniai nebuvo matyti, nei dešinėje, nei kairėj. Visur tik lyguma ir dangus. Tėvas skubėjo, beveik bėgo, kiek tik turėjo jėgų, nes juto, kaip juos vejasi vasaros rytas.

Ir tada pagaliau jis išvydo, kad plynaukštė baigiasi.

Priešaky tolumoj, pamažu, jiems judant artyn, vėrėsi erdvės. Vyriškis kiek sulėtino tempą, jis pajuto tarytum vėjelio ar švelnios šilumos dvelksmą tiesiai į veidą. Berniukas pajuto taip pat.

Paėjęs dar kokį šimtą žingsnių tėvas sustojo, nuleido sūnų ant žemės ir davė ženklą jam niekur iš čia nejudėti. Pats lėtai žengė pirmyn, su kiekvienu žingsniu regėdamas, kokia ta erdvė begalinė.

Tėvas suprato – jie atėjo.

Tačiau nuo to, ką išvydo, jį pervėrė šaltis: priekyje nieko nebuvo. Jokios žemės nei vandens. Tik erdvė. Ir kuo arčiau jis ėjo prie skardžio krašto, tuo ta erdvė vėrėsi plačiau. Priėjus per porą metrų nuo krašto, galva ėmė svaigti, nes ir apačioje nebuvo nieko – stati uolų siena niro kažkur žemyn į begalybę, o priešais ją žiojėjo tuštuma, kosmosas. Ten apačioje sukosi nematyti, o gal seniai užmiršti žvaigždynai: tai buvo pasaulio kraštas.

Pralėkė kelios begalinės akimirkos, ir tėvas prisiminė sūnų. Jis pažvelgė į vaiką, tas ramiai sėdėjo žolėje

ir įsitempęs klausėsi. Kaip tik tuomet toli kairėje plyšo dangaus pakraštys ir pirmi saulės spinduliai smigo į žemę.

Rytas.

Bet plynaukštė liko tokia kaip buvus – aguonėlės neišsiskleidė. Tėvas taip tikėjosi, kad tai įvyks šiandien, jog pirmą kartą nebežinojo, ką daryti.

Ir tada kažkas pasikeitė – vaikas staiga atsistojo ir sustingo. Jis kažko klausėsi.

Tada pajuto ir tėvas: žemė virpėjo. Nesmarkiai, tačiau aiškiai juntamai.

Kažkas didelis, šviesus ir begalinis niro apačioje iš žemės gelmenų, tarytum ten būtų buvęs koks urvas. Tėvas žvelgė į būtybę, kuri sklendė erdvės begalybėje ir pati buvo erdvė ir begalybė. Vyras suprato: ji tikra, ji gyva – Didžioji Motina.

Ji buvo baisi ir nepaprastai graži, visai ne tokia, kokią vaizdavo senos graviūros. Kiekvienoje graviūroje ji atrodė kitokia – kartais paukštė, kartais žuvis, kartais gyvatė, – todėl buvo aišku, kad niekas jos nėra matęs.

Didžioji Motina pasisuko į lygumą, tai buvo galima suprasti, nes išryškėjo veidas. Tobulas, pernelyg tobulas ir simetriškas, todėl net gąsdinantis. Ji žvelgė kažkur į pasaulį, į kažką gal tik jai vienai matomą, smulkų ir menką, ji gal nė nepastebėjo žmonių, nes ir žmonės,

ir kiekvienas žolės stiebelis, kiekviena aguonėlė jai buvo vienodos svarbos. Jos lūpose žaidė šypsnyš.

Ir staiga ji sukliko.

Aukštu, veriančiu, nepakeliamu, rėžiančiu tarsi stiklas tūkstantmečių balsu. Ir nuo to klyksmo lyguma pražydo krauju: tarsi banga ėmė sprogti mažosios aguonėlės. Raudonis nudažė plynaukštę iki pat horizonto ir dar toliau – jos šlaitus iki pat jūros vakaruose ir iki įlankos vandenų rytuose, iki pat miškų...

Tėvas to neregėjo, jis buvo pervertas, nutvilkytas to nepakeliamo garso, to virpesio, tačiau bijojo nususukti ir žvelgė Didžiajai Motinai į akis, jusdamas, kaip ryja jį tų akių tamsa.

Berniukas gi stovėjo ramus ir šypsojosi – jis negirdėjo klyksmo. Jis klausėsi dainos – liūdnos, bet nepaprastai gražios, ataidinčios iš pačių begalybės gelmių, žodžiai buvo tolimi ir grumėjo tarytum akmenys, Viešpačiui kuriant pasaulį. Dainoje girdėjosi ir vėjas, ir vanduo, ir akimirksnio trapumas, ir amžinybė. Berniukas suprato – tai Didžiosios Motinos daina. Ir nuo tos dainos sutrupėjo tamsa, it aguonėlių žiedai atsivėrė užrakintos vaiko akys. Šviesa nugalėjo švelniai, be skausmo, berniukas tiesiog suprato, kad visas šis dieviškas grožis, visi šie pavidalai ir yra regėjimas, visa tai ir yra šviesa.

Jis nustebeš dairėsi po nuostabų, atsivėrusį jam pasaulį. Priešais plytėjo slėnis, tolumoje dešinėj – jūra,

kairėje įlanka. Žemai apačioje buvo matyti sodybos, motinos vaikams gamino pusryčius, tėvai šėrė žirgus, broliai ant linksmų motorelių vėžino besijuokiančias kaimynų mergaites. Visas slėnis buvo raudonas nuo pražydusių aguonėlių. Jų žiedeliai lengvai suposi vėjyje ir dainavo. Raudona spalva visai nebuvo kruvina, ji buvo skaisti ir džiaugsminga.

Berniukas prisiminė tėvą, žmogų, su kuriuo atke-
liavo į šitą nepaprastą vietą. Jis apsidairė ir dešinėje, ten, kur plynaukštė ėmė lengvai leistis žemyn, išvydo sėdintį senį. Senis sėdėjo pilkas ir dulkėtas, liesas, be-
jėgis, toks nederantis šiame švariame paveiksle. Senio galva buvo nuleista, pro skystus viršugalvio plaukus prasišvietė oda. Berniukas žengė keletą žingsnių ar-
tyn – jo kojos buvo pilnos jaunystės jėgos, žaizdos už-
gijusios, senis tikriausiai kažką pajuto ir pakėlė nupil-
kusį veidą. Ryto saulė spigino jam tiesiai į akis, tačiau tai jo nežeidė: senio akys buvo baltos ir aklos.